

Kdy je člověk příliš starý na bydlení s rodiči?

Kdy začíná dospělost, střední věk či stáří? Kdy je člověk vnímán jako příliš starý na to, aby měl dítě či kdy je naopak ideální věk vstoupit do manželství nebo stát se rodičem? Kdy je ideální věk odejít do důchodu? Kdy se odstěhovat od rodičů? Jak se liší se tyto představy napříč sociálními skupinami a mezi evropskými zeměmi? Tyto a další otázky na sociální věkové normy, tj. sociální očekávání spjatá s věkem a průběhem životní dráhy a na reálné časování životních událostí byly součástí modulu "Časování života: Organizace životní dráhy v Evropě" ESS Round 9 (2018). Data byla sbírána v 19 evropských zemích a bylo dotázáno přes 36 tisíců respondentů. Vzhledem k omezenému rozsahu tohoto textu se zde podrobněji zaměříme pouze na jednu dílčí oblast postojů k uspořádání životní dráhy, a sice na věkové normy týkající se odstěhování se od rodičů.

Kdy je člověk příliš starý na to, aby bydlel s rodiči?

Odchod od rodičů a zformování samostatné domácnosti je jednou z klíčových událostí procesu vstupu do dospělosti. Vstup do dospělosti má tradičně ve výzkumu životní dráhy přední místo: jedná se o „demograficky zhuštěné období“, které zahrnuje celou sérii dílčích přechodů jako je ukončení studia, vstup do zaměstnání, odstěhování se od rodičů, počátek partnerského soužití a založení vlastní rodiny. Sociologové a demografové poukazují na to, že v posledních desetiletích se tento proces prodlužuje a stává se složitějším – jednotlivé dílčí kroky se vzájemně oddalují a zejména založení rodiny se posouvá do vyššího věku. Odchod od rodičů stává postupnějším a více rozmanitým procesem, který může zahrnovat i opětovný návrat k rodičům, např. po rozpadu partnerství či ztrátě zaměstnání. Rozšiřují se i nové životní etapy jako je samostatné bydlení bez partnera(ky), tzv. singles. Ve vyspělých společnostech vzniká nová životní etapa mezi dospíváním a mladou dospělostí – období vynořující se dospělosti (*emerging adulthood*), která se vyznačuje nestabilitou, hledáním sebe a neochotou přijímat dlouhodobé závazky [Arnett 2004].

I přes tyto trendy, které jsou společné všem vyspělým evropským zemím, přetrvávají v procesu vstupu do dospělosti a v časování odstěhování se od rodičů významné mezinárodní rozdíly [Billari, Liefbroer 2010; Lesnard, Cousteaux, et al. 2016]. Zatímco pro země severní Evropy je typický časný odchod od rodičů a běžnou součástí vstupu do dospělosti je fáze samostatného bydlení či spolubydlení, v jihoevropských zemích žijí mladí lidé s rodiči déle a odchod od rodičů je často spojen až se sňatkem a založením vlastní rodiny. Česká republika se nachází mezi těmito dvěma póly. Ve srovnání se většinou zemí západní Evropy je věk při odchodu od rodičů v České republice vyšší. Nedosahuje ale takových hodnot jako v zemích jižní Evropy [Chaloupková 2010]. Tyto rozdíly jsou zpravidla vysvětlovány dvěma sadami faktorů: institucionálními faktory, zejména rozdíly v podmínkách trhu práce, vzdělávacím systému a trhu bydlení a kulturními faktory a sociálními normami [Aassve, Arpino, et al. 2013]. Data ESS Round 9 umožňují objasnit, na kolik rozdíly ve vzorcích vstupu do dospělosti v evropských zemích souvisí se sociálními očekáváními týkajícími se věku odchodu od rodičů.

Formulace otázky:

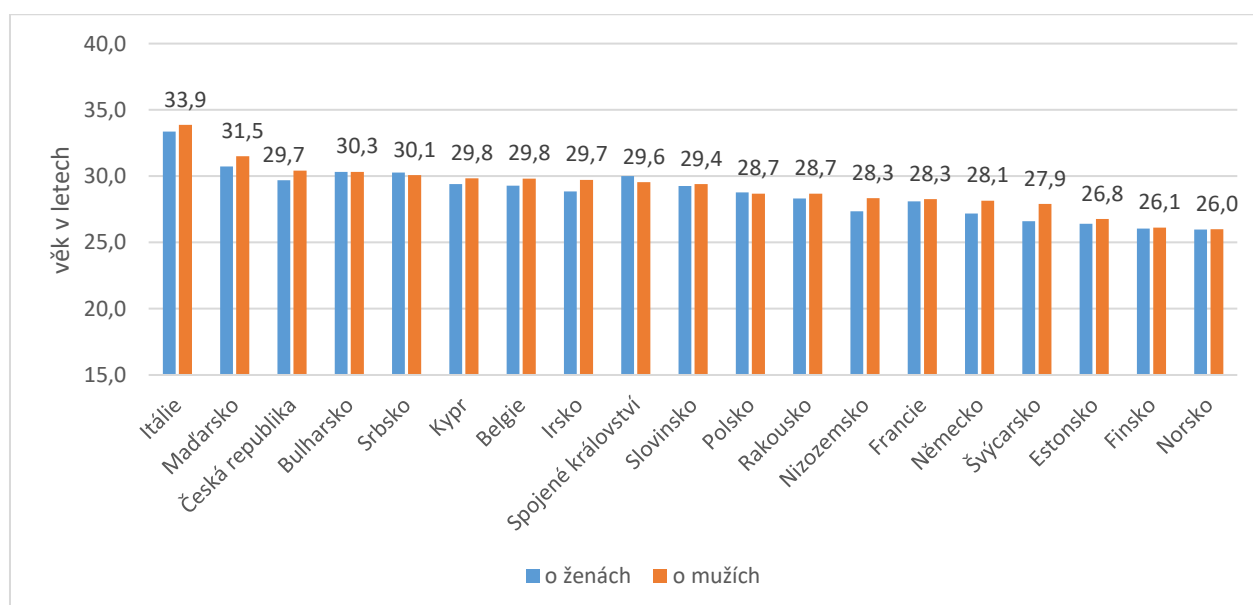
Ve výzkumu ESS Round 9 byly otázky na sociální očekávání týkající se životní dráhy dotazovány zvlášť pro muže a pro ženy. Respondenti byli náhodně rozděleni do dvou skupin: jedné polovině byly

pokládány otázky týkající se mužů a druhé polovině otázky týkající se žen. Otázka zněla (ve verzi týkající se žen):

Nyní vám položím několik otázek o dívkách a ženách, zatímco jiní lidé budou v tomto výzkumu dotazováni na chlapce a muže. Stejně jako jsou někdy lidé považováni za příliš mladé, aby dělali určité věci, jsou někdy považováni za příliš staré. Od jakého věku je podle vašeho názoru žena obecně příliš stará na to, aby žila se svými rodiči? Zapište věk. Respondenti dále mohli zvolit odpověď "nikdy není příliš stará" nebo "Nevím".

Data ESS Round 9 ukazují, že se v evropských zemích věková očekávání týkající se odchodu od rodičů liší. Toto rozložení sociálních očekávání odpovídá i rozdílu v reálném časování odchodu od rodičů. Srovnání průměrného věku, kdy už jsou mladí lidé považováni za příliš staré na to, aby žili s rodiči, ukazuje v jednotlivých zemích Graf 1.

Graf 1. Průměrný věk, kdy je už je člověk příliš starý, aby žil se svými rodiči, podle pohlaví v evropském srovnání

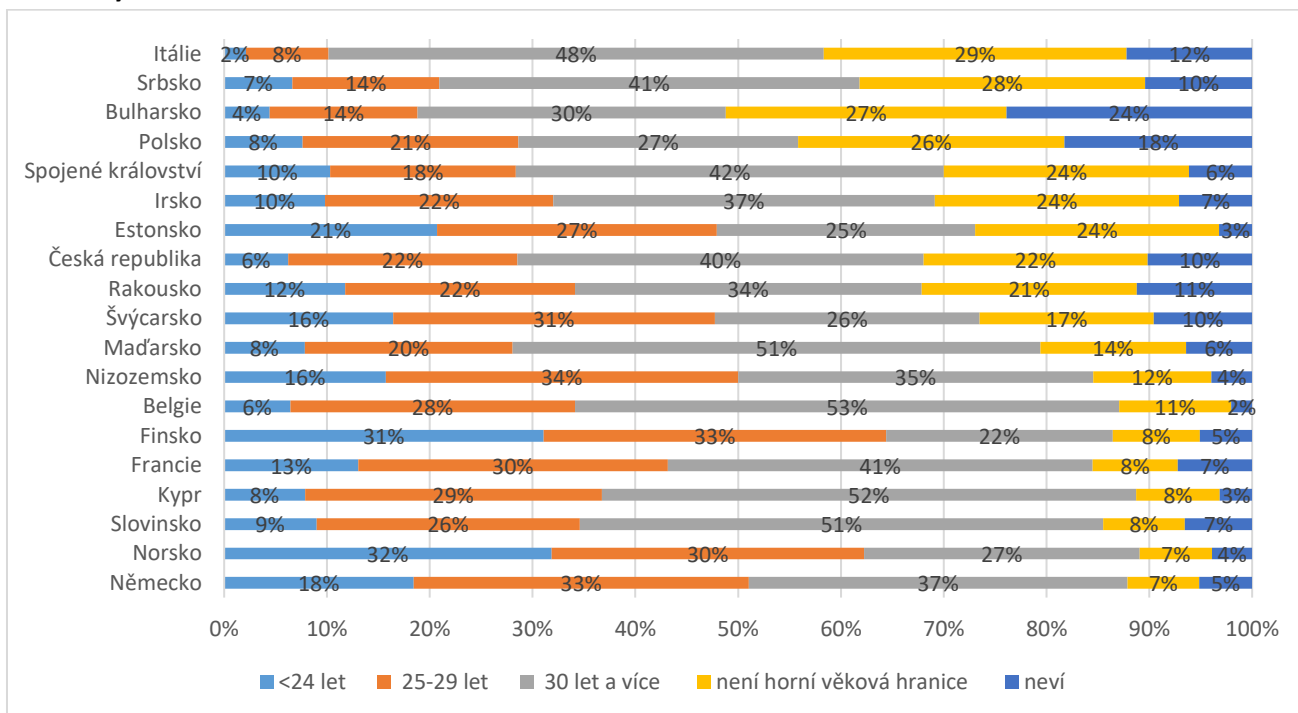

Zatímco Italové udávají, že by se měli mladí lidé odstěhovat od rodičů v průměru do 34 let, obyvatelé severní Evropy uvádí průměrný věk, do kdy by se měl mladý člověk odstěhovat od rodičů, téměř o 8 let nižší (26 let). Obecně lze říci, že průměrná věková hranice se v evropských zemích pohybuje pod hranicí 30 let. V České republice průměrná horní hranice odstěhování od rodičů dosahuje přibližně 30 let, a to jak pro muže a pro ženy. Česká republika se tak spolu s dalšími státy střední a východní Evropy a jižní Evropy řadí k zemím, kde je sociálně očekávaný věk odstěhování od rodičů spíše vyšší.

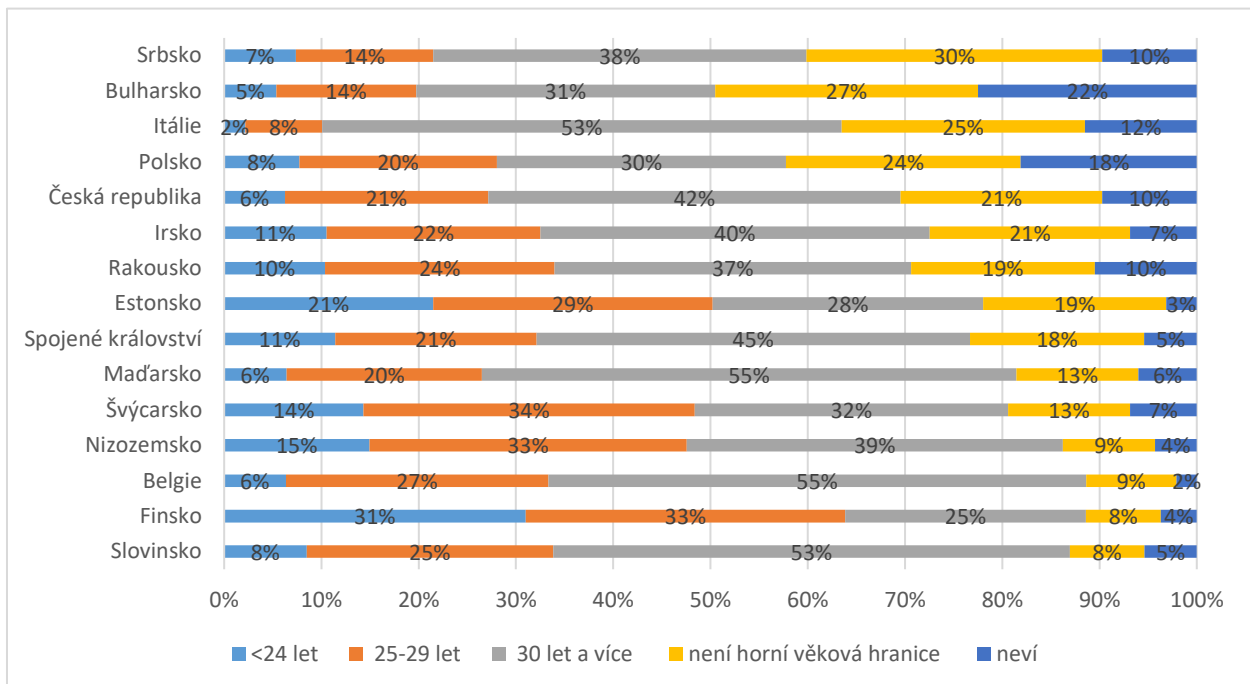
Grafy 2a a 2b ukazují rozložení odpovědí na horní věkovou hranici odchodu od rodičů pro ženy i muže. Poukazují rovněž na to, že nezanedbatelný podíl respondentů uvedl, že tuto věkovou hranici nelze

určit. Tento podíl se v evropských zemích významně liší. Nejvíce respondentů (až 30 %) zvolilo opověď, že muž nebo žena „není nikdy příliš starý/á“ na soužití s rodiči v zemích východní a jižní Evropy, tedy v zemích, kde jsou věková očekávání na odstěhování od rodičů kladena do vyššího věku. V těchto zemích je i vyšší i podíl respondentů, kteří otázku na věková očekávání nezodpověděli. Naproti tomu v zemích západní Evropy je podíl respondentů, kteří uvedli, že věkový limit neexistuje, výrazně nižší a nižší je zde i podíl respondentů, kteří otázku na věková očekávání nedokázali zodpovědět, což ukazuje na silnější vnímání existence věkových norem týkajících se odchodu od rodičů. V České republice uvedla, že věkový limit pro odstěhování od rodičů neexistuje, a to jak pro ženy, tak i pro muže, přibližně pětina respondentů.

Graf 2a. Horní věková hranice odstěhování se od rodičů pro ženy: kdy je žena příliš stará na to, aby žila se svými rodiči?

Graf 2b. Horní věková hranice odstěhování se od rodičů pro muže: kdy je muž příliš starý na to, aby žil se svými rodiči?

Zajímavým zjištěním je, že přestože se věková očekávání týkající se mužů a žen se v případě časování odstěhování od rodičů významně neliší, ženy udávají vyšší věkovou hranici pro odchod od rodičů než muži (jak pro ženy, tak pro muže). Zatímco v západoevropských zemích lidé s vyšším vzděláním častěji uvádějí nižší věkovou normu odchodu z domova [Aassve, Arpino, et al. 2013], česká data naznačují, že lidé s vysokoškolským vzděláním spíše kladou věkovou hranici do vyššího věku než lidé s nižším vzděláním. Rozvedení častěji uvádějí, že věková hranice pro soužití s rodiči neexistuje, což může odrážet fakt, že rozvedení mohou častěji vnímat možnost návratu k rodičům jako jedno z řešení složité životní situace po rozpadu partnerského vztahu.

Jana Klímová Chaloupková
 jana.chaloupkova@soc.cas.cz

Reference

- Aassve, A., Arpino, B., et al. 2013. "Age norms on leaving home: Multilevel evidence from the European Social Survey". *Environment and Planning A* 45(2):383–401. doi:10.1068/a4563.
- Arnett, J. 2004. *Emerging Adulthood. The Winding Road from Late Teens through the Twenties.*

Oxford: Oxford University Press.

Billari, F.C., Liefbroer, A.C. 2010. "Towards a new pattern of transition to adulthood?". *Advances in Life Course Research* 15(2–3):59–75. doi:10.1016/j.alcr.2010.10.003.

Chaloupková, J. (ed.) 2010. *Proměny Rodinných a Profesních Startů*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Lesnard, L., Cousteaux, A.-S., et al. 2016. "Do Transitions to Adulthood Converge in Europe? An Optimal Matching Analysis of Work–Family Trajectories of Men and Women from 20 European Countries". *European Sociological Review* 32(3):355–369. doi:10.1093/esr/jcw003.